

та суто дитячою музикою включати до репертуару популярні пісні, які дошкільнята з радістю впізнають і з задоволенням виконують знайомі мелодії.

З усього вище сказаного можна зробити висновок, що культурно-гуманістична концепція дошкільного музичного виховання, перш за все, передбачає діяльнісне включення дошкільнят в музику. Тому проблема музичного розвитку дитини засобами виконавських видів музичної діяльності потребує детальної теоретичної розробки та практичного втілення. Цій проблемі і присвячено наше дисертаційне дослідження, результати якого ми висвітлюватимемо в наступних публікаціях.

Література

1. **Кононко О.Л.** Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. пос. для вищ. навч. закл. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
2. **Поніманська Т.І** Дошкільна педагогіка : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
3. **Філософський енциклопедичний словник.** – К.: Вища школа, 1990. – 836 с.
4. **Савенков А.И.** Одаренный ребенок дома и в школе. – Екатеринбург, 2004. – 272 с.
5. **Психология музыкальной деятельности:** теория и практика: уч. пос. для студ. муз. фак. высш. уч. зав. / Д.К. Кирнарская, Н.И. Киященко, К.В. Тарасова и др. Под ред. Г.М. Цыпина. – М.: Академия, 2003. – 368 с.
6. **Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста:** учебн. пос. для студ. высш. уч. зав. / А.Г. Гогоберидзе, В.А. Деркунская. – М.: Академия, 2005. – 372 с.
7. **Шевчук А.** Развитие дошкольников в музыкально-руховій діяльності: навч.-метод. забезп. програми “Дитина”. – К., Шкільний світ, 2006. – 128 с.
8. **Методика музичного виховання в дитячому садку** / Р. Зінич, В. Кукловська, І. Рудченко, С. Шоломович. – К.: Муз. Україна, 1974. – 192 с.
9. **Садовенко С.** Світ фольклору: український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку: наук.-метод. пос. – К., 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.culturalstudies.in.ua/blog/blog6.php/2008/09/16/>
10. **Тютюникова Т.Э.** Программа, опередившая ребёнка (о пользе педагогического разномыслия) // Начальная школа. – 2000. – №5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.orff.ru/applicat/hotpaper.pdf>
11. **Виноградов Л.** Музикування як діяльність спілкування // Мистецтво. – №2 (6). – 2008. – с. 3-8.
12. **А.Л. де Арисменди.** Дошкольное музыкальное воспитание: пер. с исп. / Общ. ред. М. Шуаре. – М.: Прогресс, 1989. – 176 с.

УДК 373.3.036:7

Григор'єва В.В.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье рассмотрены возможности формирования творческого мышления учащихся начальной школы в процессе занятий искусством. Освещается ход и результаты экспериментальной проверки разработанной методики с учетом выделенных закономерностей и приемов.

Ключевые слова: интеграция, синергетический подход, педагогическая поддержка, витагенный опыт, рефлексия, креативность, ситуация успеха.

Актуальність проблеми формування творчого мислення особистості обумовлена, з одного боку, соціально-економічною динамікою й потребами суспільства, необхідністю розробки інноваційних, нестандартних ідей, пошуку ефективних стратегій у розвитку всіх соціальних відносин (людина – суспільство, людина – знакова система, людина – художній образ), а з іншого – процесами гуманізації освіти. У цьому зв'язку виникає необхідність поглибленого вивчення творчого розвитку молодших школярів різними засобами, зокрема й засобами мистецтва.

У роботах українських науковців кінця ХХ – поч. ХХІ ст. накопичено науково-методичний матеріал стосовно творчого розвитку учнів в освітньому процесі, зокрема формування творчого (образного) мислення в мистецькій діяльності (Х.Василькевич, І.Карпенко, Н.Фунтикова, Л.Григоровська, Н.Батюк); творчих здібностей у художньо-масових формах діяльності (В.Рагозіна, М.Алейніков, О.Борисова, Н.Георгян, Л.Руденко, К.Стецюк, М.Татаренко); творчої активності та творчих якостей і вмій (В.Тушева, В.Бабій, О.Лобова, В.Лихвар, Г.Костюшко, О.Рассказова, В.Томашевський, В.Холоденко, І.Осадченко, М.Стась); творчої обдарованості школярів (О.Гавеля, В.Тесленко). Спираючись на кращий зарубіжний та вітчизняний досвід, сучасна школа шукає методи і засоби забезпечення інтеграційних процесів у викладанні дисциплін мистецького циклу. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти України, галузь “Мистецтво” включає змістові лінії, що охоплюють основні види мистецтва, а саме: музичне, візуальне, хореографічне, театральне, екранне [1]. Домінуючими у них залишаються музичне та візуальне мистецтва, до змісту яких приєднуються елементи інших змістових ліній – синтетичних мистецтв. Усе це зафіксовано у типових програмах з мистецтва, затверджених Міністерством освіти і науки України (Л.М.Масол, О.П.Щолокова та ін.).

Методика викладання інтегрованого курсу “Мистецтво”, на наш погляд, найповніше відповідає тим вимогам та умовам, які необхідні для ефективного розвитку у молодших школярів творчого мислення. Вона передбачає пошук різноманітних зв'язків, художніх зіставлень, емоційно-образних аналогій і паралелей між різними видами мистецтва. Інтеграція зумовлює застосування інтерактивних технологій, системи творчих завдань, ігрових методів і прийомів (ігри-вправи, ігри-імпровізації, кросворди, ребуси, практичні завдання пошукового характеру, звукові анкети та анкети-малюнки тощо). У зв'язку з поширенням масмедіа-технологій, що поєднують різні види художньої діяльності (тексти, візуальну інформацію, музику, анімацію) ми вважаємо інтеграцію одним із перспективних напрямів модернізації вітчизняної мистецької освіти.

В процесі розробки методики формування творчого мислення учнів початкової школи нами були визначені закономірності та принципи, що лежать в її основі, а саме:

1. Включення учнів початкової школи в різні види продуктивної діяльності. Ця закономірність виходить із визначення поняття «здібності». Спираючись на ідеї Б.М.Теплова про те, що здібності формуються тільки в діяльності, можна зазначити, що здібність не може виникнути поза конкретної діяльності. Відповідно включення різних видів творчої діяльності в навчальний процес не тільки збагачує знання та мислення, але й сприяє переходу потенційних станів молодших школярів у здібності. Дана закономірність відображує орієнтацію спільної діяльності учнів на співробітництво, забезпечення колективної відповідальності та співуправління, створення оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей кожного учня, взаємозв'язок фронтальної та індивідуальної роботи, залучення учнів до різних тимчасових творчих колективів та дослідницьких груп.

2. Принцип свободи особистості в творчій діяльності. В основі лежать ідеї філософії гуманізму та екзистенціалізму:

- мотиваційно-потребові – установка на самостійну, незалежну та відповідальну поведінку; здатність до планування діяльності; наполегливість в реалізації плану власної творчої діяльності; здійснення рефлексії та оцінки власної діяльності, спрямованої на досягнення результату;
- раціонально-гностичні – поліваріантність, гнучкість, прогностичність мислення;

- духовно-іраціональні – прояв схильності до уяви, фантазії, мрійності, переживань, в яких проявляється іраціональний початок свободи;
- соціально-особистісні - наявність досвіду щодо узгодження цілей спільної діяльності, розподілу функцій між її учасниками, спільного пошуку компромісних варіантів у випадку неузгодженості позицій. Принцип свободи вибору спирається на розуміння творчості як здатності виразити своє особливе, неповторне відношення до навчального матеріалу. Педагог, що дає учневі свободу вибору, таким чином дає йому можливість виявити себе.

3. **Принцип актуалізації вітагенного досвіду** виходить із теорії вітагенного навчання [4] і передбачає використання в процесі формування творчого мислення учнів початкової школи життєвого досвіду, на основі якого необхідно навчати дітей способам вирішення проблемних ситуацій.

4. **Принцип освітньої рефлексії** для молодших школярів у процесі формування творчого мислення виступає джерелом нового знання про себе, проявляється в самовизначенні цілей творчої діяльності, виборі форм і методів досягнення цілей, у самоаналізі й порівнянні отриманих результатів з поставленою метою, у самооцінці й самокорекції.

5. **Принцип співробітництва** розкриває уміння вчителя зосереджуватись на проблемах, що зацікавили учня, висловлювати й відстоювати свою думку; розмірковувати й пояснювати.

В основу методики формування творчого експерименту нами була покладена *система творчих завдань*, що поступово ускладнювалась і спрямовувалась на формування всіх компонентів творчого мислення учнів початкової школи. Завдання включалися безпосередньо в тематику уроків інтегрованого курсу «Мистецтво» в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів.

Враховуючи специфіку навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку та їх мисленевих процесів, головні завдання вчителя полягали у стимулюванні пізнавальної мотивації, розвитку фантазії та уяви учнів; актуалізації їх мистецьких знань і комунікативних здібностей. З цією метою на підготовчому етапі формування творчого експерименту нами застосовувались творчі завдання у формі гри на стимулювання лексичного багатства мови, тобто глибшого усвідомлення музичних вражень і переживань та активного висловлення власних думок.

Для формування творчого мислення ми забезпечували в процесі навчальної діяльності засвоєння учнями необхідних елементів соціального досвіду: знань, способів творчої діяльності та досвід у емоційно-ціннісному відношенні до світу. Особливо чутливі вони до створення вербальних фантастичних образів: складання казок, віршів, розповідей, придумування ігор тощо. Така насиченість мовлення учнів певним мистецьким словником з глибоким вираженням своїх емоцій і почуттів сприяє в подальшій роботі оригінальному пошуку нових художніх образів.

В ході експериментальної роботи ми створювали ситуації зацікавленості, подиву, радості пізнання, а за допомогою методу *пізнавальної суперечки* діти постійно знаходились в атмосфері спілкування. За їх допомогою нам вдалося викликати підвищений інтерес учнів до теми уроку. В результаті обміну думками з конкретної проблеми діти набували нових знань, вчилися їх відстоювати, стверджуючись у власних поглядах.

Позитивні результати дав також *прийом переключення уваги та зміни діяльності*, що сприяв підвищенню творчої адаптації дитини до подібних занять, спонукав на самостійні проби на пошуки.

Як показують дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, творче мислення функціонує на основі сполучення раціонально-логічного та емоційно-образного компонентів. Наше дослідження показало, що в процесі формування творчого мислення учнів початкової школи особливе значення набуває другий компонент, який співвідноситься з особливостями даного вікового періоду. Завдяки взаємозв'язку емоційного сприйняття та логічного

розуміння речей виникають почуття, здатні стати незамінним орієнтиром у виборі рішень та умовою усвідомлення інтуїтивно знайденої ідеї. На нашу думку, якщо проблема буде не тільки логічно зрозуміла дітям, а й емоційно сприйнята, то процес накопичення інформації буде більш ґрунтовним. Якщо на початковому етапі експерименту творчі прояви дітей були лише результатом стимулювання їх пізнавального інтересу та активності з боку вчителя, то в подальшому творча діяльність дітей носила більш свідомий характер та виражалась у частково-самостійних пошукових діях з метою створення оригінального варіанту.

На отримання очікуваних результатів під час проведення експерименту вплинуло застосування *методу створення ситуацій успіху*, що виражався у наданні дітям можливості вільно спілкуватися в процесі роботи (діалоги, дискусії, підтримка комунікативної активності); активно демонструвати учителю та однокласникам продукти своєї творчості (емоційна розкутість); у когнітивних проявах творчості учнів (гнучкість мислення, критичність, гумор); продовженні взаємодії за межами навчальної ситуації; можливості повідомити вчителю про особистісно значущі події, про свої спостереження та переживання; інтересу до творчих проявів однокласників. Помітний успіх мав використаний нами метод створення однорідних та синтетичних мистецьких композицій (імпровізацій).

Особливого значення на цьому етапі набуло використання прийому самоідентифікації з іншою особистістю. Предметом такої особистісної самоідентифікації школяра стало усвідомлення та виокремлення характерних рис і якостей свого неповторного «Я». Актуальність використання цього прийому в процесі формування творчого мислення полягає в його співвідношенні з процесом самопізнання учня, в результаті чого відбувається осмислення його духовних якостей та формування оцінних характеристик.

Таким чином, в результаті дослідної роботи ми констатували позитивні зміни, які відбулися в учнів експериментальної групи – прагнення до самостійної творчої діяльності, варіативність втілення мистецьких засобів, що стимулювали прояв таких процесів і якостей мислення як здатність переносити властивості одного об'єкту на інший (гнучкість), оригінальність, уява, усвідомлення синтезного змісту мистецьких явищ, в результаті чого в учнів відбувався перенос знань і уявлень з одного виду діяльності на інший і народження нових індивідуальних образів.

Література

1. *Державний стандарт початкової загальної освіти* // Початкова школа. -2001. - № 1.
2. *Кривенко В.А.* Опора на витагенний опыт школьников как средство развития познавательного интереса. - Екатеринбург, 2002.
3. *Масол Л.М., Белкіна Е.В.* Мистецтво: Підручник для 3-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. Видання 2-е, доповнене і перероблене. – К., 2004.
4. *Ражников В.Г.* Новая профессия: детский арт-психолог. - М., 2006.
5. *Хуторской А.В.* Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. - М.: Изд-во МГУ, 2003.
6. *Щолокова О.П.* Мистецтво. (Програма інтегрованого курсу для учнів початкової школи) // Початкова школа. - 2004.- № 10.

УДК 373.6:7+37.036

Руденко І.В.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ

В статтє рассматриваются возможности формирования творческой активности младших подростков на уроках изобразительного искусства. В качестве методов, способствующих восприятию живописи, предлагаются эвристические беседы и задания.